

“Hiç Kimse Hrant Dink Olamaz” mı?
2012-11-28 11:04:00

■ Haçig Muradyan’a Yanıt

■

■ ■

■

■ ■ Ragıp Zarakolu’nun 18 Ocak’ta Köxüz’de yayınlanan “Hiç Kimse Hrant Dink Olamaz” başlıklı yazısını okuduğumda, kendisinin bu yazıda içeriğini onayarak aktardığı Haçig Muradyan’ın -“Hiç Kimse Hrant Dink Olamaz: 96 Yıllık Yalnızlık; Üstüne Bir 4 Yıl Daha Yalnızlık” başlıklı yazısında yer alan- değerlendirmelerine kısa bir yorumla yanıt vermem gerektiğini düşündüm. Ama, yazmaya koyulduktan sonra kalemimden dökülenler bir yorum boyutunu aştı ve kendi hâlinde bir yazı olup çıktı. Bu yazı, esas olarak Muradyan’a, ama aynı zamanda onun görüşlerine katıldığını söyleyen Zarakolu’ya verilmiş bir yanıt olacaktı ve öyle de oldu.

■

■ ■

■

■ ■ Muradyan şöyle diyor:

■

■ ■ “Hrant Dink’in İstanbul’un bir caddesinde katledilmesinin üstünden dört yıl geçmesine rağmen, Türkiye’deki binlerce insanın Dink’in cenazesinde haykırdığı ve takip eden aylar ve yıllar boyunca yüzlerce gazetecinin tekrarladığı 'Hepimiz Hrant’ız, Hepimiz Ermeni’yiz' sloganına bir türlü ısınamadım. . .

■

■ ■ “Ancak, duygu ve mürekkep seline rağmen, Türkiye’deki ve dışarıdaki büyük öfkeye rağmen ve 'Hepimiz Hrant’ız, Hepimiz Ermeni’yiz' sloganının sürekli tekrarlanmasına rağmen — ya da bu yüzden mi demeliyim—, Hrant bugün en az dört yıl önce o kaldırırda olduğu kadar yalnız.

■

■ ■ “Ayrıca, olaydan sorumlu bireyler yakalanmadılar ve tetiği çektiği söylenen kişi muhtemel tahliyesine gün sayıyor. . .

■

■ ■ “O hâlde hiç kimse Hrant Dink olamaz ve hiç kimse bu münasebetle Ermeni de olamaz. Geçmişle yüzleşen Türkiye’nin önemi üzerine klimalı odalarda nutuk çekmek, bugün Türkiye’deki bir aydın veya aktiviste, —Ermeni olmak şöyle dursun—Ermenilerin acılarını “paylaşma,” 'hissetme' ve 'anlama' ve de imhâlârina yas tutma hakkını vermez.”

”

” ”

”

” ” “Hepimiz Hrant’ız, Hepimiz Ermeni’yiz” sloganını atanların hepsini içtenlikli bulmayabilir, Türkiye’de Ermeni halkının geçmişte yaşadıklarına karşı yeterli bir duyarlılığın oluşmamış olduğunu ve özellikle ölümünden önce Hrant’a sahip çıkılmadığını söyleyebilirsiniz. Ama bunda şaşılacak hiçbir yan yoktur. Ne yazık ki Türk gericiliği, onyıllardır sürdürdüğü bellek silme, tarihi yeniden yazma ve genç kuşakları Türk milliyetçiliğiyle eğitme yolundaki çabasında hayli başarılı olmuştur. Bunu, sözkonusu acı olayların üzerinden geçen onca zamana rağmen en devrimci Türklerde bile Ermenilere karşı bir antipatinin değilse de, mesafeli bir duruşun gözlemlenmesinden anlayabiliriz. (“Türkiye’de Ermeni Devrimci Olmak” başlıklı yazıda bu konuya değinmiş bulunuyorum.) Buna, Ermeni halkına karşı uygulanan ve 1915’te doruğuna ulaşan bir dizi kıyım yapıldığını ve hepsinden önemlisi daha sonraki onyıllarda Türk emekçilerinin (ve kısmen Kürt emekçilerinin), ortak edilmiş oldukları bu büyük suçla yüzleşmelerini sağlayacak bir devrimci süreç yaşamadıklarını eklemeliyiz. Ne var ki Hrant’ın, Türkiye’nin yaşamakta olduğu düzen-içi dönüşüm, yani askerî-bürokratik kliğin güç ve nüfuzunun zayıflaması ve buna eşlik eden sert çatışmalarla üstüste gelen katli bir tarihsel dönemeç noktası oluşturdu. (Canına 2007’de değil 1997’de kıyılmış olsaydı, Hrant’ın katlinin bu denli yankı yapmayacağı tartışma götürmez.) Devrimciler, demokratlar ve hattâ sadece insansal duyarlılıkları olan onbinler işte bu koşullarda sokağa döküldüler ve yüzbinler, hattâ milyonlar işte bu koşullarda bir bilinç sıçraması yaşadılar ve kendilerini birer “Hrant” gibi, birer “Ermeni” gibi hissetmeye başladılar. Asıl şaşırtıcı olan, Hrant’ın katlinin Osmanlı-Türk gericiliğinin onlarca yıldır yaptığı kıyımların ve işlediği suçların biriktirdiği gericilikten beslenen ruhsal-zihinsel biçimlenmeyi bir çırpıda ortadan kaldırmasını beklediği anlaşılan Muradyan’ın tutumudur; düşünce dünyaları Türk milliyetçiliğinin etkilerinden tümüyle arınmış olmayan Türk devrimci ve demokratlarının yaşadığı bu değişimi görmemek, onların bu ileriye atılımını alkışlamamak ve bundan sevinç duymamak ve tersine onları kınamaya ve hattâ haşlamaya kalkışmak, en hafif deyişiyle aymazlıktır. Pek çok Ermeninin olduğu gibi Haçig Muradyan’ın atalarının da yüzbinlerce yurttaşlarıyla birlikte İttihat ve Terakki çetesi ve onların işbirlikçileri tarafından katledilmiş, binlerce yıl Anadolu’da yaşamış bir halkın yok edilmiş, onun maddî zenginliklerine el konmuş ve kültürel zenginliklerinin yağmalanmış olmasının yol açtığı meşru öfke ve nefreti anlayabiliriz; ama bu ruh hâlinin yazarın siyasal analizlerine damgasını vurmasını kabul edemeyiz.

”

” ”

”

” ” Geçmişte onunla doğru dürüst bir tanışıklığı bile olmamış olan bir dizi kariyerist ve fırsatçı sözde aydın ve gazetecinin ölümünden sonra Hrant’a sahip çıktığı, kendilerini onun yakın dostu gibi pazarlamaya çalıştığı da bir olgudur. Ama bütün bunlar Hrant’ın katlinin, Türk halkının siyasal bakımdan ileri katmanlarından ve demokrat Türk aydınlarından başlayan bir

aydınlanma ve kendini sorgulama sürecini harekete geçirdiğini ya da daha doğrusu başlamış olan bu sürece önemli bir ivme kazandırdığını göz ardı etmenin gerekçesi olamaz. Dünya halklarının deneyimleri, milyonlarca kişinin katıldığı en büyük devrimci kitle hareketlerinin içinde bile çok değişik motivasyonlara sahip kişilerin yer almasının kaçınılmaz olduğunu yeniden ve yeniden göstermiştir. Asıl şaşırtıcı olan bunun böyle olmaması olurdu.

”

” ”

”

” ” Yazarın, hiç kimsenin Hrant Dink olamayacağı ya da Ermeni olamayacağı yolundaki sözleri tümüyle yersizdir. Hele bunu izleyen şu tümcesi ise en ilkel türünden bir demagoji örneğidir:

”

” ” “Geçmişle yüzleşen Türkiye’nin önemi üzerine klimalı odalarda nutuk çekmek, bugün Türkiye’deki bir aydın veya aktiviste, —Ermeni olmak şöyle dursun—Ermenilerin acılarını “paylaşma,” ‘hissetme’ ve ‘anlama’ ve de imhâlârına yas tutma hakkını vermez.”

”

” ”

”

” ” Evet, ciddi bir dönüşüm geçirmediğimiz devrimci ve demokrat bir Türk’ün “Hrant Dink” olamayacağı, ya da “Ermeni” olamayacağı, yani bu halkın geçmişte çekmiş olduğu ve anıları kuşaktan kuşağa aktarılan acıları kavrayamayacağı esas olarak doğrudur. Ama zaten burada sözkonusu edilen, Muradyan’ın da anlamış olacağı gibi sözcüğün biçimsel anlamıyla “Hrant” olmak ya da “Ermeni” olmak değil, Hrant’larla, Ermenilerle sahici bir devrimci dayanışma içinde olmaktır. Bunun olabileceğini yadsımak, dahası bununla yetinmemek ve onların “Ermenilerin acılarını “paylaşma,” ‘hissetme’ ve ‘anlama’ ve de imhâlârına yas tutma hakkını” reddetmek, en bayağı türünden burjuva milliyetçiliğinin ve acınası türden bir mantık fukaralığının belirtilerinden başka bir şey değildir. Kimin neyi, ne kadar hissedebileceğine ya da anlayabileceğine izin ve karar verme hakkını elinde tuttuğunu sanmak, bürokratik gericiliğin ya da fildişi kulesinde yaşayan bir burjuva aydını sübjektivizminin az rastlanır bir örneğidir.

”

” ”

”

” ” Gene de “anlayışlı” Muradyanımız insafı elden bırakmıyor ve “Türlere” bir çıkış kapısı gösteriyor. O şöyle buyuruyor:

”

” ” “Ermenilerle gerçek bir bağlantı, donuna kadar mülksüzleşme ve—Der Zor çöllerinde—aşığılanmadan başlar. Türkiye vatandaşlarının klimalı salonlarını bırakıp, anma ve empati kurma adına Der Zor’da yürümeye başlamalarının ve ardından Ermeni Soykırımını üstlenip tazmin etmelerinin tam zamanıdır...”

”

” ”

”

” ” Ataları Ermeni halkına karşı bir jenosid uygulamış olan Türk halkının ve Türk aydınlarının, Ermeni halkının çekmiş –ve bir ölçüde hâlâ çekmekte- olduğu acılara karşı bir duyarlılıkla donanma yükümlülüğü altında oldukları, dahası “kendi” burjuvazilerine ve devletlerine karşı sürdürmeleri gereken demokrasi ve sosyalizm savaşımının çıkarlarının bunu öngerektirdiği doğrudur. Ne var ki bu yükümlülüğü bir feodal kan davası ruhuyla yorumlamak ve günümüzün Türk halkını ve aydınlarını, atalarının işlemiş olduğu korkunç suçun eşit ölçüde asli faili saymak ve hattâ onlara da Der Zor yollarını gösterecek kadar bayağılaşmak, gerici-nostaljik Ermeni burjuva milliyetçiliğinin batağına boylu boyunca batmak anlamına gelir.

”

” ”

”

” ” Bütün bunların, Türk, Ermeni, Kürt vb. tüm Anadolu halkları arasında kardeşçe bir birlik ve dayanışma sağlamak için uğraş veren ve Diaspora Ermenileri arasında görece yaygın olan gerici-nostaljik Ermeni burjuva milliyetçiliğini her zaman eleştirmiş olan Hrant Dink'i ve onun anısını savunma adına söylenmiş olması ayrı bir tuhaflık. Herkesin bildiği gibi Hrant, Türk milliyetçiliğini ve Osmanlı-Türk gericiliğinin Ermeni halkına ve başka halklara karşı işlediği suçları eleştirmekle birlikte Türk halkıyla Ermeni halkı (ve diğer Türk-olmayan halklar) arasında bir dostluk ve kardeşlik köprüsü oluşturmaya çalışıyordu. O, Neşe Düzel'in kendisiyle yaptığı röportajlardan derlediği ve 22 Ocak 2007'de, yani ölümünden sonra Radikal'de yayımladığı bir konuşmasında şöyle demişti:

”

” ” “Aslolan Türkiye'nin demokratikleşmesidir. Ben Taşnak heyetleriyle yurtdışında yaptığım tartışmalı toplantılarda onlara hep şunu sordum. Hiçbiri cevap veremedi. Şimdi Fransızlara da sormak lâzım. Sizce hangisi çok daha önemli? Türkiye'nin soykırımı tanınması mı? Türkiye'nin demokratikleşmesi mi? Türkiye'nin demokratikleşmesi, Türkiye'nin soykırımı tanınmasından çok daha önemlidir. Ancak demokratikleşmiş bir ülke rahatlar ve tarihiyle hesaplaşmayı, sorunlarını konuşmayı göze alabilir, empati yapmayı becerebilir. Aynı türden olaylar bir daha yaşanmaz.” Hrant'ın gene Neşe Düzel'in kendisiyle yaptığı ve 23 Mayıs 2005'de Radikal'de yayımlanan bir başka röportajda da belirttiği gibi,

”

” ” “Ermenilerin büyük çoğunluğu, Türkiye'nin geçmişte yaşananların farkına varmasını, üzüntülerini belirtmesini, Ermenilerin acısını paylaşmasını istiyor. İlişkilerin bundan sonra sorunsuz olmasını arzu ediyor.”

”

” ”

”

» » Hrant'ı, Türk halkına ve onun devrimci gelişme potansiyeline gereğinden fazla güvenmekle, Türk gericilerinin Ermeni düşmanlığını küçümsemekle ve daha başka noktalarda eleştirebiliriz; ama herhâlde birkaç geri zekâlı faşist dışında hiç kimse onu, Muradyan'ın yazısına damgasını vuran Türk düşmanlığıyla suçlayamaz. Entellektüel dürüstlüğüne muhafaza eden hiç kimse Hrant'ın - Muradyan'ın önerdiği gibi- Türklere tehcir uygulanmasını savunabileceğini ileri süremez.

»

» »

»

» » Sözlerimi Hovsep Hayreni'nin, Haçig Muradyan'ın sözkonusu yazısına yönelttiği ve benim de tümüyle katıldığım şu eleştirel değerlendirmesini aktararak bitiriyorum:

»

» »

»

» » "Hrant'ın anısına yazıp çizen çoklarının samimiyetten uzak ve hesaplı kitaplı olduğu doğrudur. Fakat başından beri çok içten davrananların varlığı da benim açımdan bir gerçek olup, Ermeni olmayan demokrat insanların o acıyı paylaşamayacakları yönünde verilen mesajı çok ama çok abes buluyorum. Yazar âdeta Ermeni olmayanların o acıları paylaşmaya, hissetmeye, anlamaya hakları bile olmadığı mesajını veriyor. En sonda ise yapılmış kapsamlı yok etmenin ekonomik boyutunu öne çıkartıp bunun tazmin edilmesini isteyerek sanki en gerçek hissetme ve paylaşma bu olacakmış gibi bir mantık yürütüyor. Sorunu vicdanî olmaktan önce cüzdani temelde gören yada vicdanî duyarlılıkları kendi başına anlamsız vede hikâye sayan bu yaklaşım Türkiye'de 1915'e ilişkin toplumsal muhasebenin yayılması ve derinleştirilmesine kesinlikle hizmet etmez. Toplum bilincinde mahkûm edilme ölçüleri büyütülmedikçe de devletin o soykırımını tanıması pek mümkün olmaz. Dış baskılardan kurtulmak için muğlak bir kabul ve göstermelik bir tazminat verildiğini varsaysak, acaba bunun sağlanması toplum vicdanında geniş bir kabulün sağlanmasından daha mı önemlidir? Yazar daha samimi yaklaşımları teşvik yönünde Ermenilerden, Süryanilerden, Rumlardan ele geçirilmiş mülklerin bu toplumlara iadesi için bireysel insiyatiflerin çoğaltılmasını istese anlaşılırdı. Fakat örneğin kendi aile geçmişinde öyle bir mal gaspı bulunmayan bir aydın yada vatandaş yüreğiyle konuşarak o acıyı neden paylaşmasın? Klimalı salonda olmaz diyor, Der-Zor yollarında aynı tehcir kafileleri gibi yürüyerek acı çekmelerini öneriyor. Bence bu yazının ruhu hastadır. Sonuçta bu ruhla bakan birisi, önerdiği gibi Der-Zor çöllerinde yürümeye kalkışanlar da olsa bu sefer 'aç-susuz yürümüyorlar, jandarma dipçiği yemiyorlar, ayaklarına nal çakılmıyor, ne var ki öyle herkes yürür, artistlik yapıyorlar' diyerek yine samimiyetsiz bulur. Peki ya kendi samimiyeti? Bunu özellikle Hrant ve Ermenilere ilişkin gerçek duyarlılık gösteren binlerce insana haksızlık ettiğinden hareketle soruyor ve düşünmeye davet ediyorum."

»

» »

”

” ”

”

” ” Bitirirken

”

” ”

”

” ” Zarakolu Muradyan’ın, “son derece anlamlı, sorgulayıcı” olarak nitelendirerek övdüğü “Hiç Kimse Hrant Dink Olamaz: 96 Yıllık Yalnızlık; Üstüne Bir 4 Yıl Daha Yalnızlık” başlıklı yazısı hakkında şunu söylüyordu:

”

” ” “Evet, kimilerine çok sert gelecek bir yazı. Ama, Haçik Muratyan haksız mı?

”

” ” Suçu inkâr, üstünü örtmeye çalışma, failleri saklama, aklamaya çalışma, ceza hukukunun en temel ilkelerine aykırı olduğu gibi, ayrıca bir suçtur.”

”

” ” Çok farklı bir siyasal-kültürel ortamda yaşayan Muradyan’ın sübjektivist ve dar burjuva milliyetçi bir görüş açısına sahip olmasını, kabul etmesek de bir yere kadar anlayabiliriz. Onun ayırım yapmaksızın bütün Türkleri bir torbaya doldurmasını ve “Suçu inkâr, üstünü örtmeye çalışma, failleri saklama, aklamaya çalışma” (Ragıp Zarakolu) gibi esas olarak Türk burjuva devletinin sorumlu olduğu eylemlere devrimci ve demokrat Türkleri ortak etmesini de. Ama aynı şeyi, bu topraklarda yaşayan ve Hrant’ın soluduğu havayı soluduğunu, yani Türkiye ortamını bildiğini tahmin ettiğim Zarakolu için söyleyemeyiz. Daha doğrusu söyleyemememiz gerekirdi. Zarakolu’nun bu tutumunu onun, Ermeni sorununa ilişkin övgüye duyarlılığıyla ve yıllar önce yitirmiş olduğumuz eşi Ayşe’nin ve kendisinin bu sorunun kavranmasına yaptığı katkıyla bağdaştırmakta da güçlük çektiğimi itiraf etmeliyim.

”

” ”

”

” ” 20 Ocak 2011

